

KAIS. KON. HOF- BIBLIOTHEK

55.721-B

Alt-

55721-B.

43. Co 277

HALHATATLAN HALANDÓ,

vagy

OLLY ELMÉLKEDÉS

melly

*A Testére nézve halandó embert el hiteti,
bizonyossá teszi a felől, hogy Ő, az az,
az Ő Lelke halhatatlan.*

*Két részben elő adva
készítette*

KARACS JÁNOS

N. Révi Predikátor.

Karacs Péter'sz mezt.

PESTEN,

Trattner János Tamás betüivel,

1818.

L

I

me

ka

me

ka

le

se

al

ka

ga

le

ca

a

u

va

m

o

g

k

t

---

*Lelked halhatatlanságát szerető,
és a' felől minél bizonyosabb
lenni kívánó kegyes Olvasó!*

Imé én a' melly főbb okok, argumentumok által lelkem halhatatlansága, szakadatlanúl örökké tartandó élete felől megvagyok győződve, azokat, v. azok közül némellyeket kívántam veled közleni, ezen rövid és együgyű elmélkedésemben; melly ezen edgynehány sorból álló hozzád való beszédem után következik. Ha tsak valami kitsiny segittséggel, vagy legalább serkentő eszközül lehetek is hát tenéked azoknál fogva ezen nagyon főben járó dologban, és az a' felől való s teendő elmélkedésedben; úgy tartom hogy abból mind én reám valami titkos; mind te reád avagy tsak magad előtt nyilvánóságos lelki haszon, öröm, gyönyörűség fog hárámlani. Vegyed hát jó neven ezen tsekély munkámban a' mint magam; úgy te erántad is való jó igyekezetemet: mellyet mi-

dön reménylek is, hogy tölled meg fogok nyerni; kívánom hogy légy, lehess virágzó jó egészségben békességben lelked halhatatlansága felől való tökéletes meggyőződéssel, helyes, s jó fundamentumon épült elhítetődéssel állandóképpen, és örökké örvendező. Irtam N. Révenn Julius 15-dik Napján 1817-dik esztendőben.

E l s ő R é s z .

Panasz a halandó ember részéről halandósága felől.

Én is ember, én is mint más emberek halandó! még pedig előre tudva halandó, az az olyan lévén a' ki tudom azt, hogy edgykor ezt az én testemet is megtámadván az ellenek álhatatlan nagy nyavalyák, azt ezen élettől, mint már láttani sok élt embereket is, hogy meg fosztották, megfogják fosztani, úgy annyira, hogy ez többé semmit is nem fog sem érezni, sem tselekedni, se tsak meg sem fog mozdúlhatni; tsak edgy földbe eltakarándó eltemetendő bűdös, és otsmány dög, és osztán hova tovább por, hamú fog belőlle válni.

Oh be gyászos fájdalmas előre való bizonyos képzelődések, gondolatok ezek a' mellyek, az én ilyen mondhatom legalatsonyabb állapotra leendő jutásomat, abban talám mind örökké leendő maradásomat világosonn, 's érzékenyen előmbe terjesztik!

Mert mit lehetne nékem ennél tsak gondolnom, képzelnem is szomorúságosabb dolgot, mint azt, hogy én a' ki most akármire fordítom szemeimet, akár az úgy neveződni szokott tiszt-

tességesebb mesterségekre, a' tudományokra; akár a' kézimesterségekre, vagy földművelésre; akár lelkemnek v. testemnek tehetségeire tulajdonságaira, akár a' Mennyre, és annak számtalan tsillagaira, akár a' földre, tengerekre, és az azokban való sok milliöm, és sok ezerféle teremtésekre, azoknak termetekre, szépségekre, hasznaikra; mindenütt mind azokban engemet szépen, kedvesen mulattató 's megörvendeztető, és a' jóll lakásig megalégítő jóságokat, tökéletességeket találok. Hogy mondom én ilyen karban állapotban lévén, talám mikor az e' szerént való boldogságom a' lehető legfelsőbb pontyára lépénd; hirtelen, véletlen nem csak mind attól; hanem magamtól is meg fogok fosztatódni, ember, sőt csak élő mozgó teremtés is lenni megszűnéndek, minden részetskéim ki tudgya hova széllyel a' végetlen ürességbe elfognak terjedni, és ott talám elenyésznek semmivé lesznek; vagy ha maradand is valami belöllem edgy tsomóban, mind az is nem egyéb, hanem mint az ellenség által fel dúlatott megégettett erőss váraknak, fényes palotáknak, Városoknak a' természetet borzasztó kormos omladéka, fekete hamvai a' millyenek; olyan fog lenni, még pedig a' rothadandóságnak az útálatos férgeknek sivatag Országokban a' föld alatt, a' sírban, a' koporsóban!

Mind ezt jól tudván, mind ezt mindenkor szemem előtt tartván, és soha el nem felejtván: mint a' mélységés setét tömlőtbe letétetett, és az ottan örökké tartandó fogságra kisententiáztatott rabnak; úgy nékem is a' legvigabb, legékesebb musikák zengése, a' leginkább kedvesen izeskedő jó ételek, italok között is nem lehet semmi valóságos jó kedvem 's megelégedésem; sőt még mennél inkább kedveltethetnék azok magokat egy részről jóságokkal, szépségekkel; ugyan

akkor annál inkább nevelik más részről bánati-
mat: mert a' midőn edgyik szavokkal azt mond-
ják örvendezz a' mi jelen voltunkban; ugyan ak-
kor azt is kiáltják más szavokkal - Jajj de mahól-
nap tölled végképpen eltávozunk, sőt te is ma-
gad magadtól eltávozol, élni, lenni meg szűnsz
mint az árnyék, mint a' tüzláng, mint a' füst,
mint a' párah melly mind edgy kevéssé láttzik
ugyan; de azután elenyészik. Ha tsak abból álla-
na pedig nékem halálom, hogy sok fájdmok
között ezen élettől megfosztatódván, az még is az
én testemnek, az én elrothatt testemnek vala-
melly részetskéjében elementumában mint a'
megrothatt; de kitsirázandó elvetett búza mag-
nak élete székében, v. az én okoskodó lelkem-
ben, v. annak valamellyik tehetségében, avagy
tsak mint valamelly szikrátska megakadna (ha
ugyan lehetséges az is hogy ~~az emberi lélek~~ test
nélkül subsistálhasson magában fenn álló Való-
ság lehessen?) 's osztán ismét meggyarapodna,
úgy mint mostan tapasztalljuk hogy az nevelke-
dett bennünk esetsemő korunktól fogva; vagy ha
ezen élet helyett abba valamellyikbe v. minde-
nikbe a' Teremtő újj' más életet lehellene: így
mondom ha az efféle a' síron, a' koporsón túll
leendő állapotom 's életem felől bizonyos vól-
nék szenvedhetőbb, tűrhetőbb lenne az a' fáj-
dalmom, a' melly most gyötör engem történen-
dő halálomon, a' mostani életemtől leendő meg-
fosztatásomon!

De ki tudja azt? Azt talám fel se lehet tenni
hogy úgy fogna lenni; az előttem képtelenség-
nek lenni láttzik tsak azért is a' többek között,
mert valamiképpen ha a' tűzre való, a' tűznek
tápláló eszköze nem éghetővé, pernyévé leszsz,
végre egészszen elalszik; lenni megszűnik: így
ha az emberi test is nem élhetővé, halottá, por-

rá, hamuvá leszzs, ott ő benne is az élet tűzének v. az az életnek úgy láttzik egészszen vége van, meghidegedett hamvaiban egészszen elaludt minden élete, élet adó lelke.

Mert hogy némelly emberek azt mondgyák hogy meg marad az ember lelke halálakor, és magában test nélkül élni fog; ezt talám tsak az úgy neveződhető utolsó reménység, 's a' legnagyobb veszedelemre nézve is magát feltaláló, 's valami különös akkor történendő, 's az ő hasznokra, szabadulásokra válható dolognak tsalárd képzése, 's a' magok 's életek eránt való erőtelen szeretetek szülteszámokra. Ugyan is mondgyák meg, hogy honnan tudgyák ők azt, hogy úgy fog lenni a' mint hirdetik, ki mondta, ki jelentette azt meg nekik? és ha mondotta valaki hogy hogy bizonyította a' bé szavát; úgy e' a' mint kívántatott ilyen főben járó dologban? jóll, szembetűnőképpen világosan, ellene mondhatatlanul, okokkal, példákkal, ~~tesztákkal~~, és egyéb effélékkel. Hát ha a' ki azt előszször mondotta másnak tsak maga gondolta, mind a' maga, mind a' más haláltól való félelmeknek tsilapítására szintén úgy mint a' siránkozó gyermeket a' találmányos hazug dajka hogy szokta ketsegetni, sirásait szüntetni, olyanokat igérvén annak a' mellyeket soha is annak sem ő, sem más meg nem ad, meg sem adhat.

Mutassanak hát ezek az emberek e' dologban szemmel látható világos példákat. Nevezetesen annyi minden nap az emberi Nemzetből meg haló sok ezer emberek között avagy tsak kettőben v. háromban tsinállyanak világos be bizonyító próbát. Az ők, az egész élő emberi Nemzet képiiben való kérésekre, v. mesterségekre, v. imádságokra, legalább két v. három testétől elvált lélek jelentse, kiáltsa meg azt sokaknak szemek

láltára, fülök hallattára, hogy ő él; 's élni is fog örökké; Nem tsak ha nem a' más számtalan ez előtt meg holt embereknek lelkeik is, a' magok életek, 's állapottyok felől tudósítsanak bennünket; kivált azoka' kik Atyáink 's Anyáink, szerelmeseink voltak, hiszem ha élnek, bizonyosan szabadok, nintsenek megkötöztetve, 's osztán bőltsék is, hogy ne repülhetnének hát le hozzánk, hogy ne tsínálhatnának valamit olyat környüllöttünk, a' mellyből mind azt a' mit kívánánk felöllök tudni megtudhatnánk?!

De mivel semmi effélét mi érettünk még élő emberekért nem tselekesznek; úgy láttzik az az edgy és fő oka: mert Ők már se valamint testekre nézve; úgy lelkekre nézve is nem élnek. Mert hiszem külömben ki telne az ő töllök, hihető hogy kívánnának, akarnának is bennünket ezen nagyon interessans tudni szükséges dologban tudósítani. Az Isteni jószág is úgy láttzik hogy nints oka miért gátolná meg őket ezen reánk nézve nagyon hasznos, és idvességes dologban, hat. i. az az őket megölő halál egészszen mint a' testeket; úgy a' lelkeket is minden érzéstől, emlékezéstől, tehetségtől, élettől meg nem fosztotta volna! Hiszem ha a' természetben, és így a' sokféle teremtések sorjok, rendgyek, gradussaik között, a' mint az azt vizsgálók tapasztalják sohol se fel felé, se le felé hézag, ugrás, szakadás nints p. o. Az okos emberi Nemzetnek utólyját, a' tudatlan, és nem is sokra tanítható Eskimúkat Vadembereket nyomba követik, és velek mind lelki, mind testi tehetségeikre nézve, tsak nem egészszen egyenlőknek, edgyformáknak lenni tapasztaltatnak némelly oktalan állatok: mint némelly majmok nemei. A' lelkes állatok, és az élő plánták nemei is olly szorossan és minden szakadás nélkül érik edgymást, és öszve tsatolódnak,

hogy némellyeket meg sem lehet határozni jó formán hogy lelkes állatoknak kellyen e' nevezni, v. élő plántáknak (láthatsz erről példákat a' plántákról és az állatokról írott könyvekben) Az emberi testből kiköltözött emberi lelkek is hát ha élnek, mivelünk még e' testben élő emberekkel, leg közelebb való, és minden afféle szakadás nélkül való edgyességben vagynak, élnek; ha fellyebb léptek is; de bizonyosan vittek el magokkal valamit olyat a' testből, a' mellynél fogva az ő meghólt testekkel, v. mivelünk testben élő emberekkel, nevezetesen itt maratt élő szerelmesseikkel való öszveköttetésekét avagy tsak némünémüképpen felkelletik tartaniok. Mellynél fogva tehát úgy láttzik nem is szolgálna kissebsegekre, ha minket v. mi közzüllünk testben élő emberek közzül némellyeket, valamelly általok fel található móddal tudósitanának mind arról hogy van állapottyok; nem tsak, hanem velünk társalkodnának is; vagy pedig ha mi ezen mostani sorsunk miatt az ő velek való társalkodásra alkalmatlanok vagyunk, v. magok ha lehet tőlök m. e. extasis lelki elragattatás által emelnék fellyebb magokhoz lelkeinket, avagy tsak rövid időre is hogy velek beszélgethetne lelkünk, vagy pedig ha magoktól e' nem lehet kérnék ki a' jó Istentől, hogy azt tselekedgye meg. A' ki is kétségkívül ha látná azt nekünk hasznosnak, szükségesnek lenni, és ha e' végre másképpen nem gondoskodott volna; a' rendelést meg nem tette volna fel tévén t. i. hogy lelkünket halhatatlansággal megajándékozta bizonyosan meg is tselekedné. De ezt, és semmi effélét nem tselekedvén, ennél fogva m. e. azt mondja kiáltya ő Felsége minékünk hogy az ezen dologra nézve tett rendelésit nevezetesen azon tsalhatatlan jeles bélyegeket, jegyeket mellyeket lelkünkbe bényomott

visgállyuk még jól, mert azt azokból a' millyen; t. i. halhatatlan e', v. halandó tökéletesen megérthettyük, megismerhettyük. Mert valamint jó Ő Felsége, úgy a' mi javunkat valósággal akarja is. Abból pedig a' mit mondek az a' mi mondhatatlan nagy hasznunk javunk is következne, hogy megismervén lelkünket a' benne való jegyekből felteszem nem halandónak, hanem halhatatlannak lenni, ahozképest sokkal szorgalmasabban mint szokás közönségesen viselnénk arra gondot, és valójában iparkodnánk azon, hogy úgy elkészithessük, hogy az osztán e' testből leendő elköltözésekor, ne tsak a' halhatatlan lelkek, hanem még edgyszersmind a' boldog halhatatlan lelkek Országába való menetélre, az ottan öröké való maradásra, lakozásra is alkalmas lehessen.

Az eddig való panaszos beszédimet nyújthatnám még tovább is, hordhatnék még elő, és festhetnék ide le több efféle dolgokat, okokat, okoskodásokat, v. olyanokat a' mellyeket gondolkodásomnál fogva magam feltalálnék, vagy olyanokat, a' mellyeket a' mások írásait vizsgálván olvasván azokban találhatnék; a' mellyek ha tökéletesen nem is; de legalább tettetőleg azt mutatnák, a' mit a' régiek közzül is sokann hittek, mint az Epicurust követő nagy számú Philosophusok, böltsek; a' mai Keresztyének közzül is ámbár külsőképpen nem mindnyájan mutatják ki, szájjal nem vallyák meg; de belsőképpen szívvvel lélekkel gyanittyák hiszik a' melly ez, hogy t. i. az emberi lélek a' testnek halálakor valamint azt éltetni; úgy maga is többé azután élni megszűnik. A' mint hogy a' fő Poëta is Virgilius ezt így adgya elő a' meghalókról szólván: *In ventos vita recessit. Spiritus in tenuous cum vita evanuit auras. Vita fugit sub umbras;* az az: élete

lelke a' szélbe szellőbe elszólt, semmivé lett árnyékba semmibe ment. Úgy hogy a' Homerus, és Virgilius v. mások által le íródott poklot, Eliseumot, és az azokban élő, lakozó meghóltak lelkeikről való beszélgetést magok is az ilyenek, és mások is sokan csak szintén úgy költeménynek lenni tartották; mint azt hogy Ulysses, Eneas, Orpheus és mások oda azon nevezett helyekre valaha valósággal lementek volna, és ott a' meghóltak lelkeikkel, mint élő lelkekkel beszélgettek volna: de megelégszem az eddig mondottakkal: mert azok is elég nyughatatlanságot okoznak nékem, elég galibát kétségességet szűlnek az én örökké élni kívánó lelkemnek; miért keverném hát magamat több szövevénybe; minek mennék most edgyszer bellyebb e' sűrű setét, félelmes veszedelmes ligetbe. Sietek fő tze-
lomra. Melly ez hogy lelkem halhatatlansága felől való minden kétségességet eloszlató bizonyos tudományra szert ~~tehessek~~: ha azt fel találom annál fogva mindgyárt úgy tettzik ki mehetek, ki megyek a' kívánatos, szabad, boldog, állandó világosságra, életre: sőt mászsor is ha más részeibe visznek engemet ezen labirinthusnak a' lélek halhatatlanságát előttem homályba kétségbe hozni kívánó, láttzó emberek, okok; ezt az edgyszer megtalált mint edgy Ariadné* fonalát

- *) Ariadne, Minos Krétai Király leánya meg kedvelvén Theseust, hogy azt a' labirinthusból, mellybe neki is bé kellett menni, kiszabadíthassa; a' mellyből mások annak tsavargós setét rejtetes volta miatt ki nem jöhettek 's ott soká tévejgven az ott lakó Minotaurus eledelévé lettek; tehát fonalat adott kezébe, 's megtanította hogy a' melly ajtón előzsor bé megyen ott kösse meg a' fonalat, és annál fogva azt szüntelen kezébe fogván 's eresztvén mennyen, míg nem jut az akkor tájban alunni szokott mine-

kezemből soha ki nem bocsátván, annál fogva mindenkor szerentsésen ki fogok szabadulni, és mindenkor mint a' fényes nap, oly tisztá igasság fog lenni szemem előtt ez, a' mellynek valójában való meglátására megértésére elhívésére töreke-dem, hogy t. i. az én lelkem sőt minden emberi lélek halhatatlan örökké élő.

A' melly pedig mindjárt meg fog történni, mi-hellyt oly argumentumot, okot találándok, a' melly az én ítéletem szerént ellene mondhatatlanul mu-tattya, bebizonyította előttem lelkem halhatatlan-ságát. Már az az ok, az az argumentum akár edgy magánosan arra elégséges legyen hogy engemet a' felől meggyőzzön elhitessen; akár pedig töb-bekkel edgyütt gondoltatva. Mert a' midőn Cice-róval azt mondom ugyan edgy részről, égvén a' halhatatlanságnak szeretetétől — Hogy ha ebben hibáson értek hogy az emberi lelkeket halhatatlanoknak lenni vélem gondolom; örömet kívá-nok ebben így hibáson érteni, 's meg sem is en-gedem hogy valaki engemet ezen tévelygő itéle-temtől megfoszszon, az az, hogy azt éppen nem hi-hetőnek vélem elhitesse: de még is sokkal in-kább kívánok más részről igaz jó fundamentu-mon meg győződni, tökéletesen elhitetődni a' felől hogy valóságos, tellyes, tökéletes igasság az, hogy az én, és más embereknek is lelkek, lelkünk halhatatlanok, és a' mi testünk halála után

---

taurushoz mellyet megölyén, a' fonalat szedgye vissza felé, az edgyszersmind vissza vezet szin-tén azon ajtóhoz, a' mellyen bement először: innen lett a' hasonlatosság a' tudományos dol-gokban is, hogy a' mellyek körül az el nem igazodható embert valami vagy magától, vagy mástól találódott gondolat, okoskodás a' ki-vánt tzelra világosságra vezérli, az Ariadné fonatának neveződjön.

is azok valósággal életben fognak maradni; és imé ezen fő kívánságom vitt arra mostan is, hogy a' lélek halhatatlansága körül a' minémű kétségeskedések, vagy azt okozó dolgok leginkább előmbe akadtak meg tekintsem; hogy így annál forróbb indulattal iparkodgyam azokat elhárítván magam előtt minél bizonyosabb világosságra, napfényre hozni az én lelkem halhatatlanságát; hogy így azt minél kinyitabb szemekkel lehet szemlélni szemlélvén, annál nagyobb legyen az én mind mostani, mind mindenkori boldogságom. Mert ugyan is ha valami dologról való elhitetődésben áll valami boldogság, a' mint valójában áll is. p. o. Ha gyermek lévén elhiszem azt, és pedig jó fundamentomon, hogy szeretnek engem szüleim; így boldog gyermek vagyok; ha barát vagyok, és jó fundamentumon hiszem azt hogy igaz jó szívvel viseltetnek érántam barátim; így boldog barát vagyok; hasonlóképpen ha halandó testü ember lévén jó ~~igaz~~ fundamentumon elhiszem azt hogy halhatatlan és örökké élő az én lelkem, így nem csak legjobb (mert ez is következik ebből) hanem legboldogabb halandó, legboldogabb ember, vagy még is közelebre szólnán, e' földön legboldogabb halhatatlan lélek vagyok.

Mert hiszem viszont valamint a' kinek házában a' föld alatt valami sok kints van titokban elrejtve, azomban szegény, és alig van mindennapi kenyere mellyet nagy munkával, napszámmal keres; az a' sok kints mellett is; minthogy a' felől semmit sem tud hogy az ő háza földgyében van elrejtve, és ahoz hozzá nyúlhatna ha tudná hogy ott van; az valósággal szegény: így a' mi lelkünk is ha szintén a' Mindenható Istentől halhatatlanságra fog is emelkedni testi halálunk után, sőt ha immár abba ő Felsége a' halhatatlanságnak kintseit, az örökké való életnek mag-

vait le tette, elhintette is; de mi ha mindazáltal a' felől semmit sem tudunk nem tapasztalunk; legalább mind addig míg a' felől bizonyosokká nem tétetődünk, és ha tsak ugyan e' mostani életben nem tétetődhetünk, mind addig míg ebben maradunk, és a' szerentsés halál által másikba által nem lépénd lelkünk; nagyon szegény, nyomorúlt, bódogtalan emberek vagyunk.

Ha kívánunk tehát valamit meg tudni ez életben, ha kívánnjuk ezt, a' mint természetl is kívánnjuk valamivel boldogítani örvendeztetni gyönyörködtetni, óh igazán törekedgyünk azon, hogy lelkünk halhatatlansága felől bennünket tökéletesen meggyőző okokat argumentumokat jeleket jegyeket, Isteni, vagy emberi igaz bizonyosság tételeket találhassunk fel: mert valójában, és főképpen ez által, ennél fogva tehettjük azt, t. i. ez életet már most is boldoggá, és mondhatam hogy a' jövődő örökké valóságot is a' menyiben rajtuk áll; a' mint állani is kell mint szabad akarató okos erköltsi teremteseken így tehettjük boldog örökké valósággá: mert így fogunk valójában szorgalmatoskodni a' felől is, hogy megszerezzük már most azokat a' lelkünkre tartozó dolgokat, tulajdonságokat gondolatokat, hajlandóságokat tudományt, böltsességet 's minden virtusokat; a' mellyek osztán annak e' testből lejendő elköltözése után is valóságos jó étel, ital, ékes ruha, nemesség méltóság állandó kints, korona örökség gyanánt fognak lenni.

M á s o d i k R é s z .

*Vigasztaló felelet a' Panaszra a'
mellyben az ember Nemesebb ré-
szének, t. i. Lelkének halhatatlan-
sága elégségesen békibizonyítottik
megmutatódik.*

Úgy tapasztallunk, kivált azok még tökélette-
sebben úgy tapasztallják a' kik a' dolgokat 's
azoknak természeteket mesterséges eszközök,
nevezetesen tűz által próba alá veszik; égetik sü-
tik főzik; úgy tapasztallják mondom hogy min-
den dolgot, testet leginkább magából, 's pró-
ba alá vett tulajdonságiból lehet megismérni
hogy millyen, és mitsoda az, és mi végre, mi-
tsoda haszonra fordítható. Ezen a' testek orszá-
gában való dolgok körül így még eső közönséges
tapasztalás szerént lehet gyanítani; sőt rendes
következés, okoskodás szerént egészen el is lehet
hinni, hogy így van ez mindenben, még abban is,
a' mit próba alá nem vett, vagy nem is vehet az em-
ber. Nevezetesen így van ez az emberi lelkekben,
és azok körül is. Mert a' bölts Teremtő a' végre a-
dott minden teremtetéseire, mind a' testekre mind
a' lelkekre külömb külömbféle színt caractert,
a' végre nyomott azokba sok külömb külömbféle
tulajdonságokat, erőket, tehetségeket, hogy azo-
kat azokból az ő Felsége képét viselő okos terem-

tései, az okos lelkek kellemetes, és őket gyönyörköttető vizsgálódásaik által jobban jobban megismerjük, és a' szerént hasznokat vegyék: mint p. o. a' mézet megkóstolásból édesnek, a' napot világosságából világosnak, amízt az inyenek, ezt az egészséges szemeknek jónak kedvesnek lenni megismerjük.

Az emberi léleknek is tehát ha ugyan halhatatlan, halhatatlanságának bizonyos jeleit, még pedig olyanokat a' mellyek a' felől bennünket egészen elhitessenek meggyőzzenek magában kell keresni.

Mert lehetetlen p. o. hogy a' midőn a' bölts Teremtő a' vasnak, s annak részetskéinek adott erősen edgymáshoz fogódzó kaptsoát, és a' midőn ezzel arra mutata az embereknek, hogy azt t. i. a' vasat kemény munkákra fúrásra, faragásra, földmivelésre, foglalásra, ~~teremtésre~~, s több effélékre mint alkalmas materiát helyesen fordíthattyák; ugyan akkor mondani lehetetlen hogy ha az emberi lelket halhatatlanságra teremtette; tehát ne óltott, ne szerkéztetett volna abba is olly tehetségeket, tulajdonságokat a' mellyeket látván, észre véén az okos emberek azokból kine tanulhatták volna, vagy kine tanulhatnák, meg ne győződhetek volna v. meg ne győződhetnének ezután is a' felől tökéletesen, hogy azt t. i. a' lelket tartósságra, sőt örökké tartó életre halhatatlanságra rendelte, teremtette a' Jó Isten.

A' természet vizsgálók, Chemicusok az értz nemeket olvasztók Ötvösök, bányászok, a' plánták fainabb s azokat tápláló lelkesítő nedvességeit, olajjait, essentiáit ki főző, külön vevő mesterek m. u. a' jobb részt a' salakostól, alább valótól elválasztyák; azután láttyák, tudgyák meg leg inkább mitsoda erők, virtusok laknak azokban; mert ezek ekkor már a' durvább részekből

meg szabadítottván, és azoktól többé nem akadályoztatván, sokkal nagyobb hathatósággal munkálkodhatnak, mint p. o. a' puszkapor, a' mindenféle olajok addig is ugyan míg a' durvább részekkel edgyütt vagynak, mutatják ha szintén nem olly nagy erőbenn is mint azután ha azoktól elválasztatnak hogy mitsoda hathatósággal bírnak: így a' bányászok minekelőtte ki nem főzik is a' kő ázott értékekkel elegyes kőveket észre veszik, hogy mellyikben mi van, és miféle van több, vas, réz, ón, ezüst v. arany. A' virágok, mint a' rosmaring, levendula, rósa szagokkal megmutatták a' tövökön v. onnan le szakasztván is, hogy ő belőlők készült az a' nedvesség a' mit rosmaring, levendula; rósa olaj gyanánt árúlnak a' patikákban: így az emberi lélek is ha ezen testünktől külön választhatnánk valami mesterség által, és úgy vizsgálhatnánk szemlélhetnénk meg azt, és annak tulajdonságait, hihető hogy sokkal szebbnek, felségesebbnek erősebbnek lenni látnánk azt akkor, mint most, és az abban való tehetségeket, tulajdonságokat sokkal világosabban mint most észre vehetnénk olyanoknak lenni, mellyék a' lélek halhatatlansága felől; mint igaz tanúk minden kétség kívül előttünk mindenkor jót állanak, a' fölől ellene mondhatatlan tanúbizonyságot tesznek. De az efféle dologban, próba-tételben most nints módunk. A' Bölts Teremtő, a' testi, s testben élő embereknek nem engedte azt meg kétség kívül sz: és bölts okokért, hogy a' testől v. egyéb mesterségnél fogva, v. nevezetesen a' test halálánál fogva attól meg vált emberi lélekkel úgy, olyan formán bánhassanak, mint az Ötvösök az értz nemekkel, mint a' fűvészek a' fűvekkel; sőt azt sem engedte meg, hogy azzal csak edgyet is szólhassanak, és az nekik ha szól-

nak

nak is hozzá v. kérdenek tölle valamit, legkisebbet is felelyen: Minekokaért tehát a' még e' testben, testünkben tartózkodó lélekben lelkünkben kétség kívül nem tsak vagynak, hanem edgyszersmind már most is eléggé ki tettzenek; kitündökölnék a' jó Isten bölts intézete szerint olly tehetségek, tulajdonságok belölle; a' mellyekből, hogy ha mi azoknak gondos, és figyelmetes vizsgálói szemléelői vagyunk által láthatyuk; tökéletesen meg esmérhettyük a' mi lelkünket testünktől különbözö, és más, még pedig halhatatlan valóságnak lenni; és ollyannak, a' melly e' halál bilintseiben mászkáló testétől lejendö meg válása utáni magát még sokkal inkább, mint most halhatatlannak lenni mind maga előtt; mind mások előtt ki fogja mutatni.

De most ezen állapotban; a' mellyben vagyunk ezen tzelra nézve, lelkünk halhatatlanságának megmutatására nézve mit tehetünk, mennyire mehetünk lássuk vizsgállyuk.

Hanem hogy elébb még is ez edgyet megjegyzem; — hogy az sem teszi szükségtelessé a' mi lelkünk halhatatlansága felöl, a' fent megmondott móddal való értekezésünket (a' mit pedig meg lehet hogy némellyek az ellen mondanak gondolnak) Hogy t. i. az Ur Jépus, tudományával, tanításival, tsuda tételivel halála módgyával, 's feltámadásával s. t. a' felöl benünket mint Keresztyénnyeit eléggé bizonyosokká tett: mert honnan vagynak hát sok Keresztyénekben az a' felöl való sok kételkedések?

Valójában onnan, mert sem ezeket a' Sz. írásnak a' felöl való tanításait, 's ezen tanítás igaz fundamentumit, jól meg nem értik, meg nem fontollyák, és kívált onnan, hogy sem azokat a' természetes tulajdonságait az emberi léleknek eléggé meg nem nézik, meg nem vizsgállyák; a'

mellyeket az Isteni kéz abba, annak halhatatlansága felől való tsalhatatlan tanúkká bényomott, elő állított.

Mitehát ezeket mennél jobban gondosabban megvisgállyuk, ki tanúlljuk ilyeneknek lenni; amazok is az az a' szent írásból vevődött tanúságok annál erősebb valóságosabb hitet fognak a' felől szülni szívünkben, t. i. lelkünk halhatatlansága felől. Hozzá tészem még ehhez azt is hogy a' szent írásbeli minden e' felől, és más egyéb e' féle dolgok felől való tanúbizonyosság tételek többnyire tsak emberi históriai hit lábön állanak már ma sok, kivált a' tudatlan és rosszsz elköltsű Keresztyének' szíveikben * a). Az is pedig hova

---

* a. Az az hogy úgy veszik, úgy hiszik, a' Bibliát mint tsak közönséges emberektől iratott históriát; kik annak előadásában vagy kész akartva, v. a' nélkül is hazudhattak, eltévelyedhettek, v. tsak allegorizáltak, valami mást jelentettek példázoltak s. t. nem pedig úgy veszik mint az annak írásában a' tsalhatatlan, és senkit is meg tsalni nem akaró Isten lelkétől különösen vezéreltetelt írónak tanúbizonyosságtételeket, s valóságos s világos Isten beszédét: ho, lott pedig így kellene azt venni, hinni ma is, ezután is mindenkoron. Lásd ez eránt 1. Thes. 2: 13. 2 Tim. 3: 14, 16. 2 Pet. 1: 19, 21. Gal. 1: 11; 12. Nem látván t. i. az olyanok, v. nem is akarván látni az abból t. i. a' sz. írásból önként is kitündöklő Istentől lett származásának tsalhatatlan jeleit, millyenek a' többek között. 1-ör Az abban való legtisztább tudomány még pedig a' melly kivált erköltsi, erköltsöt regulázó. Lásd a' többek között Jan. 7: 17, 18. 1 Tim. 1: 5. Mate 22: 37; 39. és Mate 5: 44. Mate 18: 22; 35. Rom. 7: 7. 1 Kor. 10: 31. Kol. 3. s. t.

2-ör Az abban fel fedezett felséges, és az emberekre nézve nagyon interessans tudni hasznos, szükségés titkok 1 Kor 2: 7, 8, 9, 10, mellyek röviden ezen Deák versben foglaltatnak — Sancta Trias, Lapsus, Mediator, Vita beata. Cum mediis quinque haec ignorat philosophia: az az a'

tovább természet szerént mindég gyengül erőte-
lenedik azért, mert mennél meszszebb halad a-
kármi lett, meg esett dologtól, beszédttől az idő;
ha p. o. halad az, négy v. ötszáz, tiz, v. húsz ezer
esztendőkre, annál inkább fogyatkozik annak
hitelessége, és kétségsbe hozódik annak úgy a'
mint íródik históriai megesett valósága, kivált ha
olly sok esztendők elforgása alatt osztán semmi
a' féle, ahoz hasonló dolog nem történik; így p. o.
hogy üstökös tsillagok a' régi időkben is jelen-
tek meg az égen, annyival inkább elhihettyük
azok felől olvasván a' régiírókat; mert a' mi éré-
sünkre is fordultak meg ilyen üstökös tsillagok

Sz. Háromságról, az Esetről, a' Közben Járó-
ról, az örök életről, és az ezekhez tartozó
Eszközökről, ezen öt elő számlált dolgokról
semmit se tud a' tsupa emberi böltsesség. Ezek
tanítódnak a' többek között a' mint lehet lát-
ni. 1 Jan. 5: 7 Mos. 3. Rom. V: 19, és III: 24, 25.
1 Tim. 2: 5. 1 Kor. 15.

3-or A' jövendölések mellyek idejekre bétellyesed-
tek, a' mellyeknek idejek pedig még hátra van
azok is hát hasonlóképpen bé fognak tellye-
sedni. Lásd: Mate 24. r. Jel. -egészszen s. t. Az-
ért nem látták pedig sok emberek az ezen,
és más efféle Isteni eredetűségnek több jeleit
a' Sz. írásban; mert az ördögtől, a' magok ke-
vély böltsességektől, a' mások álnokságok-
tól, és álnokul való el hitetésre megrögzött
tsalárdságoktól, el tsábittattak megvakíttat-
tak a' mint elő adódik 2 Kor. 4: 4. Efes. IV: 14.
1 Kor. 1. és 2: 14. és így ezekben ha van is va-
lami hit, de tsak emberi, tsak mint ember
szaván beszédén épült hit; azért is nem tsu-
da hogy azt könnyen elhadgyák, megtagad-
gyák, hívő Keresztyének lenni megszűnnek,
minthogy igazán, és jó fundamentumon é-
pülve soha sem is voltak: lévén ollyanok
mint az út, mint a' köszikla, mint a' tövisses
föld, a' mint elő adódik a' magvetőről való pél-
da beszédben Mate XIII.

az égen. De hogy a' tulajdonképpen való nap meg állott volna edgyszer Gibeon, az hód pedig az ajoin Völgye felett, és így a' föld is a' több plánéták is megállottak volna szokott uttyokban forgásokban; azért nem hihettyük; mert nem tsak az hogy régi história; hanem hogy azolta semmi ilyen dolog nem történt az égben; igazabb hát az, és hihetőbb hogy a' nap, és a' hód bálvánnyait mellyeket napnak és hódnak neveztek állították meg az azokat tisztelők az említett helyeken; meg rontódott hát itt az az Jos. X: 12 versében a' Jósué írása más kéz által, a' mint ezen dolgot eléggé el igazittya Nagy Tiszt. Gőből Gáspár Úr ezen dologról való tudós értekezése. Hasonlóképpen a' Kristus és az Apostolok idejekben élt emberek sokkal inkább hihették, (mint a' maiak és az ezután leendő) azoknak tanítások után a' lélek halhatatlanságát, és a' Keresztyén Vallásnak több ágazattya is; minthogy azokat olyan személyektől volt szerentséjek hallani, a' kik mind azt a' mit mondtak edgyszersmind szemek láttokra sok tsuda tételekkel be is bizonyították; nevezétesen a' meghólt testekbe az élő lelkeket a' mellyek azokból ki költöztek vala vissza hívták, az az az életre fel támasztották. A' midőn hát már ma semmi efféle tsudát nem tudnak tenni a' lélek halhatatlanságát, és a' Keresztyén Vallás több ágazatait tanító emberek; és felteszszük hogy szintén ugy ezután is nem fognak tehetni, ha szintén sok ezer esztendeig fog is még tartani ez a' mi Világunk így mint most van, természet szerént mindég tsüggedne közönségesen szólván az élendő emberekben a' lélek halhatatlansága és más efféle a' szent írásban tanítódott igasságok, dolgok felől való hit, hívés, v. edgyszer talám egészen is el enyészne, kivált az igasságoknak, a'

dolgoknak edgymással való természetes öszveköttetésekről, természetes edgymásból való folyásokról következésekről rendivel, és okoson gondolkodni nem tudó elmékben; ha tsupán tsak a' Sz. írásból, még pedig tsak mint megtörtént emberi; és nem valamelly Istentől különös tehetséggel felruházódott személyeknek tartódó írásaikból históriájokból vevődne meritődne az: meg nem tudván t. i. fontolni, gondolni, esmérni, az edgyügyű azt abból olvasó ember, annak t. i. a' Sz. írásnak Istentől lett származásának jeles, és tsalhatatlan jeleit béllyegeit. Valójában tehát hogy ez a' nagyon veszedelmes tévelyedés még a' pogányoknál is rendes, természetes móddal eltávoztatódgyon, az előre látó bölts Teremtő nyomott valami olyan jegyet, v. jegyeket is bé az emberi lélekbe; a' melly, 's a' mellyek által 's azoknál fogva a' testével nevelkedő gyarapodó emberi lélek hova tovább jobban jobban, világosabban magát halhatatlannak lenni kitanúlhasssa, el esmérhesse, másoknak is be bizonyíthassa. Annyival is inkább pedig így van ez, így kell ennek lenni: mert az emberi nemzetnek a' mint méltó megjegyzeni (mellynek mindnyájának lehető, illő javát akarja a' jó Isten 1 Tim. 2:4 szerint) sokkal nagyobb része az mind e' mái napig a' melly a' Sz. írás fölől semmit se tud; mint a' melly valamit tud. A lélek halhatatlanságának tudása, hívése, legalább gyanítása nélkül pedig, a' mint a' fellyebb mondottakból eléggé kitettzik, valamiképpen se embert, nem hogy Keresztyén embert illető böltdogságu; úgy se ugyan azt illető 's igazán jó erköltsű senki is nem lehet; sőt erre magát Teremtőjétől leköteleztetettnek lenni még tsak el sem esmérí: mert ha nem tsak az hogy a' halottak fel támadása meg nem leszsz; de a' mi nagyobb, ha még azoknak a' lelkeik is meg hal-

nak, és így az egészsz ember elvész a' halálban; tehát az igassággal, a' virtussal ne sokat gondoljunk, azért se ne fáradjunk, se ne szenvedünk; hanem csak együnk igyunk - ez minden okos embernek; sőt az Apostolnak is a' józan okosságon fundált okoskodások lásd 1 Kor: 15: 29, 30, 31, 32.

Mi reánk nézve hát edgyszersmind mind ezeknél fogva következik, hogy a' Sz. írás ezen dologban, t. i. a' lélek halhatatlansága dolgában, nem csak tanú, tanító; hanem úgy láttzik még nagyobb mértékben nógató, serkentő mesterünké lett, és leszen, hogy abban t. i. a' lélek halhatatlansága esmérésében, hívésében a' tökéletesebb grádusra tudományra törekedjünk, eljussunk; az abba t. i. a' lélekbe bé nyomatott annak halhatatlanságát jelentő, tökéletesen be bizonyító jegyeknek jobban jobban, és világosabban való szemlélések vizsgálások, és értések által is; és nem csak a' Sz. írásnak azt tanításainál, bizonyításainál fogva. —

A' bölts kép írók, mettzők, faragók a' különös tudományú Mesteremberek az ő műveikbe tudnak béhelyeztetni árnyékozni, vésni, sőt m. e. lelkesíteni olly tulajdonságokat, liniamantumokat, vonásokat; a' mellyekből azokat millyenek, szépek e' v. rútak, vigák e' v. szomorúak, és így hogy mi végre valók, mi a' fő tziel benne, v. miképpen, és mitsoda hasznokat lehet venni, mások is láthatták, észre vehetik. Ama végetlen böltsességű Mester az Isten is minden ő keze művébe, minden teremtéseibe, ki vált amaz ő remek munkájába az emberbe, annak lelkébe, s testébe, és azoknak minden részeikbe, sok efféle jeles jegyeket, bélyegeket süttött bé. Mint p. o. a' strása kalászok között fel nőtt búza fejekben azt mutattya a' Teremtő,

hogy azokat a' madarak ellen kalászszaik által
 megöltalmazni akarván az a' fő tzellya; hogy a'
 legnemesebb teremtese az ember fordithassa azt
 kiváltképpen a' maga élelmére. A' szöllő vesző-
 kön, az élő fákon való meg érett gyümölcsökre
 vallyon nem azért öntött e' kívánatos, és ked-
 ves szagot, szépséget, hogy az embert az azok-
 nak le szakasztásokra, megkóstolásokra, 's az
 azokkal való élésre serkentse édesítettse: így a'
 lovakban az erő, a' gyorsaság vallyon nem vilá-
 gosan azt mutatják e', hogy ezeknek segítségé-
 vel vigye véghez az ember terhesebb, és siető-
 sebb némelly munkáit, miért ez azokban tzellya
 az emberek javáról különösen gondoskodó jó
 Istennek. De magában az emberben is találko-
 znak, még pedig ha valójában reá figyelmezőnk
 ilyen Isteni kéztől beléje nyomatott sok jelek,
 tulajdonságok, mint p. o. ~~Illyen az embernek~~,
 melly legelső tekintetere is akárkinek szemébe
 ötlök, ilyen mondom - Testének termete, melly
 t. i. talpától fogva feje tetejéig egyenes és fen álló;
 nem olyan mint a' más állatoké, mellyek vagy
 egészszen a' földön tsúsznak, v. arra le görbedve
 járnak, vallyon csak ez a' termete is nem azt mu-
 tatta e', hogy az Isteni bölts kéz azért formálta
 így, hogy ebből is mindjárt észre lehessen ven-
 ni, hogy ő a' minden földi állatokon való uralko-
 dásra készítődött, és egyszersmind még vallyon
 nem azt is mutatta e', ? hogy néki sokkal inkább
 mint más földi oktalán állatoknak lehet, vagyon
 valami relatioja, közü, atyafisága a' felső böl-
 dabb Világokban lakozó nemesebb teremtesek-
 hez. Úgy hogy ha a' teremteseit azoknak termé-
 szetekhez képest grádusonként fellyebb fellyebb
 emelni, 's e' végett más tartományokba, helyek-
 be költöztetni szokott bölts Teremtőnek tettzene
 az e' földön lakozó teremtesek nemei közzül va-

lamellyiket, más ennél jobb, szerentsébb világba, a' napba v. valamelly tsillagba által költöztetni: Ő t. i. az ember az a' ki azt tsak természeténél fogva is más egyéb állatok felett, leginkább várhattya, remélheti az ő Felsége jósága szerint.

Viszont a' két valóságból testből, és lélekből álló embernek ha egészszen külön gondolva tekintyük meg mindenik részét, t. i. mind testét, mind lelkét úgy talállyuk: hogy

1-ör Nevezetesen az emberi testnek némelly változásai, tulajdonságai, minéműségei mint p. o. kivált a' mellyek tápláltatása, 's élete módgya feltartása körül múlhatatlanúl sokszor, sőt. lehet mondani, szüntelen szakadatlanúl folyynak, meg-esnek; mint a' többek között ilyenek az éhség, szomjúság, evés ivás, a' gyomornak, a' vérnek munkái, mozgási a' ki gőzölgései, izzadozásai 's azokból következő kisebb, 's nagyobb paroxismusai, undorodásai, nyavalyái; nem azt mutatják e' mint bizonyos, és ~~tsalhatatlan~~ jelek, hogy a' test, a' testi élet romlandóság alá rekesztetett, és az a' vége a' mint a' számtalan tapasztalásbeli példák mutattya, hogy az embernek ezen edgyik része a' teste hova tovább azoktól egészszen meg győzettetvén mozgni, élni megszűnik az az meghal.

2-or Mennél Nemesebb felségesebb valamelly teremtese Istennek; abban annál felségesebb a' tzél is, és ezen tzélt mutató jelek jegyek is annál fainabbak tündöklőbbek. Hogy az emberi lélek, még az emberi testnél is sokkal jelesebb; az abból ki ragyogó tsudálatos szép tehetségek, akármmely azokat valójában meg szemlélő embert is a' felől tökéletesen meg győznek elhitetnek. Sokkal inkább tehát a' felől is t. i. meggyőznek, elhitetnek edgyzersmind. Hogy való valóság a' lélek, és más, külömböző a' testtől: sőt hogy

más valami; nem pedig test, azt jól esméri, tudja maga felől a' mi lelkünk még abban is, onnan is. Mert tapasztallja láttya azt, hogy a' test, és annak tagjai érzékenységei 's az azokban való erek, inak, vér, velő, nedvesség, ámbár munkában lehetnek és vagynak is az ő t. i. a' lélek természetes dolgainak folytatása közben, de csak úgy vagynak munkában mint műszerek eszközök a' mester ember kezében, a' honnan meg szokott esni, hogy a' méllyen, és sokat gondolkodó embernek agyveleje meg nehezedik, feje meg fájul, vére meglassodik, ortzája meg sárgul a' miatt: Mint a' gyors de kemény fát vágó ember éles szekertzéje is sokára megtompul, és néki nehezebb nehezebb, sőt végre meg bírhatatlan munkát, erőltetést, fáradságot okoz.

Ha a' lélek csak azokat, és éppen olyan alattabvaló grádusra tartozó munkákat gyakorolná a' meglett emberben is, mint v. a' legalább való férgekben v. mint a' jelesebb állatokban a' lovakban, kutyákban, majmokban, v. mint csak a' mostanában született kisdobban hogy t. i. csak éreztetné, éltetné mozgatná, és az érzékenységeit a' már edgynehányszor azokat megilletett dolgokra emlékeztetné; úgy inkább lehetne annak valóságos, és a' testől különböző létele valósága felől kételkedni; inkább kétségsbe lehetne hozni, hogy vallyon nem csak machina e', mesterséges tsupa testi műv e' az ember, hogy van e' benne valami lélek, test nélkül való különös valóság, és vallyon nem tsupán a' vér, a' fái vékony erek, 's az azokban rejtetett vékony fejer nedvesség 's az azokkal edgybe köttetett tűz levegő okozzák e' annak életét, a' nevezett, és más tehetségeit, tselekedeteit. Ámbár így is az innen származó megfejthetetlen nehézségek sokkal inkább azt láttatnak mutatni, dictálni hogy kell

ott (t. i. a' le irt tehetségű teremtésben) valami minden tűznél, levegőnél nedvességnél is fainabb, nemesebb más dolognak azokkal edgybe köttetve lenni: Mert amazok magoktól tsak edgy fertályig annyival is inkább sok napokig esztendőig tartó életet mozgást, kivált a' már nevezett s más jeles tehetségeket szerző munkásságot ennek nem okozhatnák, nem szülhetnék. Mert hiszem ha külömben van a' dolog, a' leg böltsebb természet vizsgálók is miért nem tudnak minden mesterségeket megvetvén, ugyan tsak munkába révén tsak edgy egészszen meghólt ebet v. lovat is feléleszteni, v. megölvén azokat, vérekből valami élő mozgó érző emlékező élő állatotskát elő állítani; Valójában ennek egyéb oka nints, hanem ez az edgy és fő, mert nem tudnak abba más valóságot t. i. lelket adni, a' melly azt mozgásra, életre, érzésre, a' szerént való képzelődésre emlékezésre hozná. Viszont a' nagy titkú böltés Teremtő ~~adva~~ lelket az élő állatoknak, edgyszersmind azt is megtsелеkedte, v. ha nem merjük is meghatározni hogy úgy tselekedte, merjük fel tenni hogy ha akarta tselekedhetette, hogy ezek az állatok valamint testet tojásaikban, magvaikban; úgy azzal edgyütt lelket is, vagy legalább annak elementumát mint edgy bimbóban, tsirában, pontban v. in potentia essendi a' levésre mehetőségben v. ki se lehet mondani miben a' magok minden tetemes fogyatkozások nélkül maradékaiknak által adják, adhassák.

Immár hogy az ilyen efféle állatoknak lelkeik a' testek halála után megmaradnak e' életben v. nem; annak nintsenek olly nagyon szembe-tűnő jelei; mint az okos ember lelkében a' milyeneket lehet találni; mellyek annak halhatatlanságát a' mint majdan avagy tsak; részszerént

oda alább elő fog adódni ellene mondhatatlanúl bé bizonyították; hanem ha hogy ilyennek tartódik az azokban való zavaros homályos emlékezés, és képzelődés, ezt a' dolgot tehát mint hogy nem is olyan igen interessans, nem annyira áll és forog abban, és annak tudásában hasznunk vitatni, annyival is inkább abban sententiát hozni nem akarok. A' kiseded korokban meg holt gyermekek lelkeikre nézve pedig egészszen más-képpen vagyon a' dolog; mint az oktalán állatokéra nézve: mert amazokéban meglévén az okossággal, és erköltsel diszeskedő emberi léleknek minden principiumi kezdetes valóságai; a' tetskéjektől megválva is, az Isteni igazgatás szerint szintűgy eljuthatnak azon halhatatlanságot mutató okozó tehetségek birására, a' mellyekre a' megleltidős férfiu szert tett e' földön élteben.

Viszont hát kivált a' magunk lelkének tetsünk halála után is életben leendő megmaradását, halhatatlanságát nemcsak szép tudni, jó fundamentumon binni; hanem meg mondhatatlanúl hasznos is, és edgyszersmind multhatatlan kötelességünk is. Még pedig hogy ezt a' fő igasságot leg fundamentumosabban, és leg bizonyosabban tudhassuk, és egészszen meg győződheessünk felölle; e' végre nem elégedett meg a' jó Isten tsak azzal, hogy támasztott eleitől fogva olyan emberek kik hinnék, hirdetnék, beszéllenek elöttünk azt, hogy a' mi lelkünk testi halálunk után is fog élni: azért mert a' régi böltsek is hanem mind is, de számosan ugyan ezen értelem-ben voltak az emberi lélek felől, mellyet némel-lyek mind e' mái napig megmaradott írásaikkal is bizonyítanak, mint a' többek között Cyrus Xenophonnál: Plátó. Cicero. (Lásd F. T. T. Hunyadi Ferentz Úr Keresztyén Archivariussát): hanem még azonkívül olly tündöklő jeleit, béllye-

geit is nyomott bé, mindenikünk okos lelkébe a' halhatatlanságnak (a' melly fő tzelra t. i. a' halhatatlanságra teremtetett a' mi lelkünk), hogy ha mondom azokat meg nézzük, igazán, és valójában gondolóra vesszük, lehetetlen meg nem győződnünk a' felől a' mire azok mutatnak, a' mit jelentenek, bizonyítanak t. i. hogy a' mi lelkünk halhatatlan, és a' test halála után is életben megmarad.

Én ezen lélek halhatatlanságát mutató, abba bé nyomott jelek közzül csak négyet fogok említeni; tudván edgyszersmind hogy a' szemes, 's éles elméjű vizsgálódók találhatnak abban még több efféléket. Két ugyan azon dolgot erősítő argumentumot pedig másunnan vejéndek: de csak ezek is hiszem hogy a' mint engemet; úgy másokat is, ha kik látándják 's valójában meggondolándják azokat, eléggé sőt tökéletesen meg fognak győzni, elhíttetni a' fő tzel felől; t. i. a' lélek halhatatlansága felől.

Legyen tehát

1. ső ilyen Jegy az okos emberi lélekbe mélyen bényomatott, 's attól elválaszthatatlan

Tudni vágyó dó Kivánság. b.

Minden tudgya hogy az okos, a' bölts mester előre feltett bizonyos tzel nélkül semmit nem kezd, nem fundál, nem tsinál, és ereje, esze, módgya elégséges lévén meg sem is szűnik mind addig; míg hova tovább abban fel tett tzellyát el nem éri: a' bölts Isten is tehát, ez a' végetlen tudományu hatalmú Nagy mester a' *Tudni vágyó dó Kivánságot* is tzel nélkül lelkünkbe bé nem

b.) Ezt tudván a' Sátán is az első ember felől, annál fogva ingerlette a' vétkezéare lásd: 1 Mos. 3: 5.

öltotta; és azt kétségkívül el is fogja érni; ez a bizonyos tzel pedig a' mint látni való nem egyéb; hanem a' mitudni vágyódó kívánságunkat, valaha edgykor egészszen bé töltő, meg elégítő esméret tudomány, és az abból származó természetes következesek resultatumok, mint a' minémü az öröm, boldogság, gyönyörűség s. t.

Az is megjegyzésre méltó a' böltő Mester és Tanító körül, hogy midőn tanulni kívánó új tanítványt, inast viszen bé Tanító házába, műhelyébe, tudományának, mesterségének elementumaira kezdetes részetskéire tanította meg először; mint a' Földmérő, a' mérés mesterségét Tanító arra mi a' punctum, linea, három szegelet, négy szegelet, fél, egész kerület, karika s. t. de eleinten is említheti, 's említi is neki, hogy jövendőben mitsoda szép dolgoknak esméretére fog azoknál fogva tanulni vágyódó esmérete emelődni; hogy t. i. meg fogja tudni mérni a' hegyeknek, halmoknak, tornyoknak magosságokat, 's több efféléket könnyű móddal, a' gömbölyű, 's négy szegű 's más akarmi formájú testeknek edgymáshoz képest való szerűsegeket proportiójokat. s. t. így az órás tsak arra tanította először inassát hogy kell az óra külsőbb, durvább részeit készíteni; de még is mutat neki tökéletesen elkészült szép órákat, azért hogy annak tanulni kívánságát annál inkább felingerelhesse: így ama legböltsebb Tanító az Isten is ezen nagy roppant, és számtalan szemlélni, tanulni, tsudálni való dolgokkal megrakatott műhelyébe e' Világba bé hozván bennünket, a' midőn először is az A. B. C. re az apróságosabb dolgok esméretére vezérel, tanít; ugyan akkor hogy annyi-val inkább fél serkenthesse a' mi általa belénk öltődött, és a' végetlen időkben mint valamelly lélekbéli éhséget, szomjuságot számtalanszor ál-

tala megelégitendő, és ismét az elő adandó dolgok alkalmatosságokhoz képest számtalanszor élesztendő *Tudni, többet többet, mást, mást tudni vágyódó kívánságunkat*—tehát avagy tsak meszsziról, avagy tsak kitsiny formában muto-gattya a' környüllöttünk közel való dolgoknál, nagyobb és felségesebb 's meszszeb való készít-ménnyeit is, nevezetesen a' nagy roppant égi testeket, a' tsillagokat, a' síron, a' koporsón túll leendő, valamennyire töllünk képzelhető sorsunkat, állapotunkat. Mellyeket a' midőn mutat, és a' mennyire midőn mi azokat gyenge szemekinkel valamennyire láthattyuk; minekünk edgyszers-mind illyen formán szóll. — Én mint igaz, hű Tanító mind azokra, a' mellyeket az elétekbe adott, és adandó dolgokban nektek tudni jó 's hasznos leszsz, meg főglak rendivel ezután tanítani; de a' ti e' földön, e' durva testben való lakozástoknak rövid ideje, mint inas esztendő, mint sehola trivialis alsóbb iskolabeki futástok ideje arra kevés, és alkalmatlan lévén; más azt követő időt, végetlen időt fordítándok arra. Melly hát hogy meg eshessen, és éppen az ezen tzélből belétek óltódott tudni vágyódó kívánságtoknak eleget tegyek; testetek halála után is nem tsak életben megtartom lelketeket; hanem edgyszers-mind a' tanulni való dolgokhoz közelebb is viszem, 's azok megtanulására alkalmatosabbá teszem.

Mert én mint bölts; ugy tzél nélkül semmire, sem ti reátok nézve nem tsinálok semmit is, mint p. o. a' durva romlandó testet is ezen tzélbúl attam vala néktek, hogy abban élvén nevelkedvén tanulván szerezhethnétek olly az emberi lélek természetéhez megkívántató tulajdonságokat, mellyek mind egyéb tehetségeitek szerentsesen való kifejtődzésében, mind nevezete-

sen tudni vágyódó kívánságtok tökéletesítésében nem csak alkalmas, hanem edgyszermind nagy gyönyörűséget okozó szülő substratumok fundamentumos Materiák materiálék lehessenek mind örökké ilyenek t. i. az érzés, izlés, látás, hallás, képzelődés, emlékezés. Én a' mit elkezdek mint bölts Mester azt tökéletességre is viszem. Ha belétek óltottam hát a' tudnivágyódó kívánságot, be is foglak tölteni nem részszerűen való, hanem egészs és tökéletes esmérettel; megesmértetem nevezetesen veletek a' most töletek meszsze, és alig tsillámló Világokat, dolgokat elégségesen, most edgyiket, majd másikat, erre pedig, azok számtalanok lévén, végetlen idő, végetlen örökélet kívántatik meg. Mindennek hát ekképpen, és illy egyenes rendel edgy-másból való folyásának látása meg gondolása egészszen meg győzhet benneteket a' felől, hogy ti halhatatlanok vagytok, és lesztek: edgy szóval láttyátok meg nyitottam előttetek a' felső végetlen oskolákat, hogy azokban végetlenül tanuljatok, és ezen tanulásban örömet, megelégedést találhassatok örökké.

Valamiképpen ha edgy sok Országokkal bíró Király meg akarván valamelly arra vágyódó személlynek mutatni minden jószágait, tehát azt valamelly tér földre, v. magos hegyre, vagy toronyba magával felvinné, és onnan mutogatná néki azokat: de onnan edgy két helyről be nem lehetvén azokat egészszen látni; más több helyekre is hasonlóképpen el vinné, és nem csak edgy, hanem több napokat is azoknak vele való járására fordítana, hogy közelebről, s jobban láthassa szemlélhesse mind azokat: így ama végetlen, nagy birtokú Király az Isten ezen ő földén a' mellyen lakunk megmutatta az ő itten való hozzánk közelebb eső tartománnyait, sőt

megmutatta hogy tsillámlanak attól messze még sok számtalan palotái, Országai, Világai: tudván edgyszersmind az akarattából az azoknak esmeretére belénk óltódott vágyódó kívánságunkat, 's azt is hogy e' rövid életünk, e' testben való lakozásunk arra sem elégséges, sem alkalmas nem lehet; tehát rendelt; az innen, és ebből való elköltözésünk után; minékünk arra más jobb módot, más hosszabb időt, sok ezer esztendőt; nem tsak, sőt szükségesképpen örökké való időket, halhatatlanságot.

Valamint hát lelkem a' te *Tudni vágyódó kívánságod* végetlen, és azt a' te bölts Teremtődnek az Istennek keze nyomta beléd, és az általa elődbe adatott, és adándó dolgok is végetlenek, számtalanok: úgy a' te életednek is látod hogy ezen tzel elérésére szükségesképpen nem tsak e' testben valónak; hanem azután is tartándónak, sőt véghetetlennek, örökké valónak kelletik lenni. Mert ezt hozza *magával* az Istennek valamint mindenben, úgy ebben is, tereád nézve is tzellyát egészszen elérő hatalma, 's böltsessége.

2-dik Jelnek veszem, a' mellyel a' bölts Teremtő ugyan tsak nagyon szembe tünőképpen azt kívánta minékünk embereknek megbizonyítani, és értésünkre adni, hogy a' mi lelkünk végetlen életű, halhatatlan, ilyen jelnek veszem mondom azt, — hogy a' mi lelkünket neminemű végetlenséggel megajándékozta; sőt nem tsak; hanem azt még úgy annyira belé is nyomta; hogy ez azt ha akarna is, éppen le nem vetkezheti. A' melly t. i. ez: hogy a' midőn a' mi lelkünk a' testi érzékenységekkel edgyütt, és azok által gyarapodván képzelődővé, gondolkodóvá lett; minden dolgot időben ürességben helyheztesdöttnek lenni képzeli, gondol; még pedig úgy, hogy

hogy ugyan akkor *A' végetlen időnek 's a' végetlen ürességnek képzése* edgyszersmind e' szerint ű néki a' bölts Teremtője elintézéséből *tőlle elválaszthatatlan levetkezhetsen tulajdonságává tehetségévé tétetődött.* Úgy annyira hogy ez így mindenkor meg marad, nem tsak a' méllyen és húzamoson gondolkodó emberi elmékben; hanem még az együgyűbekében, a' gyermekekében is; mert p. o. könnyen képzei ez is azt, hogy a' Világ már m. e. 5800. esztendő's lévén, lehetne hát edgy nappal, edgy seculummal, v. akármennyi emerral régibb; így azt is képzelheti hogy eltarthat még ugyan addig, vagy ki se lehet mondani meddig v. ha Isten akarja mindég; hasonlóképpen azt is könnyen képzei, hogy ha a' föld szélire mehetne 's onnan leugordana, olyan méllységbe jutna, hogy soha végét nem érne sem az esésnek helybeli ürességnek, sem az alatt eltelendő időnek. Meg van hát az ilyen elmékben is, mennyivel inkább a' tanultabb elmékben a' végetlen időnek, és ürességnek képzete *Conceptus infiniti spatii loci et temporis* még pedig úgy mint el válasszthatatlan tulajdonság. Mindazáltal edgyszersmind nemtsak a' mi elménkben (a' mint pedig néméllyek mondják) hanem az elménken kívül is, legalább improprie, a' vagy tsak az öszve hasonlítás módgyában meg van mondom mind az idő, mind az üresség, a' tér; mert p. o. tudgya azt minden hogy ű rajta kívül is idő 1. óra, 1 nap, 1 esztendő, 1 seculum, és öszve hasonlítva különböz edgyik a' másiktól; tudgya minden hogy hely, üresség kell edgy embernek, edgy háznak, edgy Városnak, edgy Országnak, és ha öszve hasonlittya különb üresség távolvalóság vagyon p. o. Buda és Pest, Debretzen, Berlin London, Ispahán, Nánking, és Philadelphia Városok között. Illyen móddal

menvén elébb elébb az elme az ő természetes, és Istentől belé óltatott képzelődésbeli végetlenségé úttján; látni való hogy ekképpen, mind az időben mind a' térben, az ürességben helyhez kötött végetlenséget, örökkévalóságot öltözte, és öltözi fel magára, az az ő ekképpen örökké élővé örökkéjövő 's menő lett (mert ha nem élne a' lélek; úgy nem is volna; mert az ő valósága, létele főképpen abban áll hogy él; sőt éltet is; a' mint ezt minden embertudgya és magában tapasztallja:)

Az emberi lélek ez az ekképpen a' végetlenségnek, az örök életnek mint édes Anyjának szopos tsetsemője él már annak tejével nectárjával akkor a' midőn képzelődhetik mind hátra az elmúlt időkre ürességekre nézve; mind előre a' jövőidőkre de valami végtől, határtúl v. magától kezdve nagy messzsiségig a' végetlenségig, p. o. teheti e' Világ teremtésének idejét millio quadrilio Seculumokig, v. addig is a' millyen sokat tenne az a' szám a' mennyit írni lehetne egy kötet papirosra, v. a' hóldig, a' napig érő táblára; szabhat annyi mértföldeket szintén a' végetlenségig a' földnek, napnak, tsillagoknak eléjükbe képzelményében a' mennyit akar.

Mind ezek körül pedig az a' különös megjegyzésre méltó még, és a' melly nem tsak a' mi fel tett tzelunkat szembetünöképpen igaznak lenni meg mutattya, bébizonyította: hanem edgyszersmind azt is értésünkre adja - hogy nem kezdet nélkül való; hanem kezdődött, teremődött a' mi lelkünk — Hogy t. i. minden erőss iparkodása által is nem tsinálhat magának *Conceptum infiniti temporis et spatii ab ante* - az az hogy nem kerülhet elébe, nem repülhet felibe az ürességbeli v. az időbeli kezdet nélkül valósnak; úgy azt tellyességgel nem képzelheti; t. i. kezdet

nélkül; 's elől vévén, úgy hogy ha midőn ezt mérészi próbálni a' mint a' Tudós Fabricius Lajos megjegyzi, mondja edgy halotti beszédében felelle — *Veluti vertigine perturbatur*; Úgy tettzik neki mintha azon gondolkozásában az örülés lepné meg, esze megzavarodna, ég föld reá szakadna. Valamint hát ez azt mutattya hogy a' mi lelkünk nem kezdet nélkül való, hanem van kezdete; úgy amaz a' mit fellyebb mondtam hogy t. i. a' *post* magától a' mostani, a' meglett, v. lévő határos 's időtől, tértől kezdve akár fel felé akár lefelé vagyon végetlen képzelete az helybeli és az időbeli ürességről is, természet szerént viszont azt bizonyította, hogy a' *post* a' levése teremtese után lévő leendő időkben, ürességekben, Világokban élni, menni fog mind örökké. Helyes ez a' következés, ez az analogia, úgy hogy minden láthattya hogy az t. i. ez az analogia az Isteni kéznek a' mi lelkünkben ezen dolgokat mutató jelentő ezen ductussait — vonásait egyenesen és igazán úgy a' mint vannak magyarázza elő adgya, t. i. hogy a' mint amazzal nyilván mutattya kezdetességét lelkünknek; úgy ezzel ugyan annak leendő örök életét. Az mind az által edgyszersmind igaz, hogy ha szintén a' mi lelkünk a' kezdet nélkül valóságig örökké valóságig *ab ante* elől véve nem hatolhat is; mindazonáltal magát az Istent hiheti, sőt hiszi is, tudgya is ilyen örökké valónak lenni, mind azért mert tudgya, láttya hogy Ő Felsége *ens necessarium* az az Olyan valóság a' kinek szükségesképpen mulhatatlanúl kellett lenni, még pedig illyennek, mert ha nem volna, 's illyen nem volna; úgy most is, és soha is semmi is sem nem volna, sem nem lenne, sem nem vólt volna, — és még azért mert tudgya azt a' mi lelkünk hogy az Isten nem test, hanem lélek, még pedig nem olyan lélek mint

a' miénk, a' melly testi érzékenységek által tanult, nevelkedett, testi képzésekkel meg rakodott; hanem annál végetlenül tisztább, felségebb, úgy hogy nints hozzá közli semminek is, nevezetesen sem az időnek, sem az ürességnek, és azokban edgyikben is tulajdonképpen nem lakozik; úgy hogy minékünk képzelő embereknek edgyátallyában meg foghatatlan, képzelhetetlen, v. a' mi mind edgy hogy a' Pál Apostol szavaival éllyek 1 Tim. 6: 16. Mi reánk nézve lakozik hozzá járúlhatatlan világosságban.

De hogy ismét vissza térjek oda a' honnan edgy kevésse el hajlottam vala, tehát rövideden az ott mondódottak szerént úgy itéllek; hogy az Isten soha bé nem plántálta volna a' mi lelkünkbe az időbeli, és az ürességbeli végetlenségnek képzeletét Conceptussát különben; hanem ezen tzélből, hogy azt végetlenné az időben az ürességben örökké élővé kívánta akarta vala teremteni; és edgyszersmind ez által a' felől már e' testi Világi életében bizonyossá is tenni.

Nem tsak pedig, hanem ugyan e' végett a' mellé azt a' hajlandóságot is kötötte ő Felsége hogy szeressen, kívánnyon az emberi lélek örökké élő, 's halhatatlan lenni, és mind amannál, mind ennél fogva mint meg annyi reménnyének két erőss oszlopinál fogva a' testben való Világi tántorgó élete eltelése közben annál inkább békességes, 's álhatatosan bizó legyen, és annál bátrabb lépésekkel közelgessen, amaz edgy küllönös nagy változásának határához, a' sírhoz a' koporsóhoz, tudván hogy oda tsak teste tétetik, maga pedig mint végetlen képzelődéssel bíró, mint végetlen életű, 's azt kívánó megyen előre, a' már előtte tudva való végetlen ürességben, időben, Világban arra a' mere a' jó Teremtő újja mutatándgya néki hogy mennyen.

3. Az a' természet közönséges törvénnyé (de a' melly szenvedhet némelly kifogásokat) hogy mennél derekabb nemesebb nemű valamelly állat annál tovább éllyen: az ember immár a' mint kiki tudgya minden e' földön lakozó állatokat sokkal felül-halad. Mert nem tsak testének méltóságot mutató formája; hanem kivált okos lelke azoknál ötet fellyebb emeli; mind az által úgy tapasztalljuk hogy sok alább való állatok nálla tovább élnek itt a' földön: ha hát tsak addig tartana az ember élete, míg teste meg nem hal, és ugyan akkor lelke is meghalna, az az semmivé lenne: felette nagyon el tévesztette volna-ő reá nézve a' természet, vagy is a' Természet Ura a' mondott jó regulát törvényt, és pedig által nem lehet látni hogy miért: szükségesképpen él hát az ember, v. az embernek jobb nemesebb része a' test halála után is; de hogy ne is élne az a' valóság a' melly az élésre, az élet folytatására legalkalmasabb, a' ki az életnek leg több javaiban, gyönyörűségeiben részesülhet. Minthogy a' melly is immár az ő t. i. az ember lelke halhatatlanságra lett rendeltetésének.

III-dik Valóságos jele jegye lehet Ő az egyedül a' földön élő számtalan nemű állatok között, a' kinek lelkében *olly értelme okossága van*, melly által megérti a' dolgokat, azoknak minéműségeket; megítéli azt is hogy azok milyenek, jók e' v. rosszak, igazságosok e' v. hamiságosok, tisztességesek e' v. tisztességtelenek, hasznosok e' v. károsok; nem tsak, hanem által láttya azoknak edgymással való öszveköttetések is, v. elszakadásokat, edgyességeket, ellenkezéseket, egymásból való folyásokat, v. nem folyásokat, és az azokból leendő következéseket, és mind azokhoz képest a' mint itéli, érti, tudgya magát és dolgait elrendelni; ő hát úgy szólván, és az oktalan állatok-

hoz hasonlítódván, azt lehet mondani hogy kétélettel bir; edgyik okos lélekbeli, és tsak az övé; a' másik testi, a' millyen van az oktalan állatoknak is: ez a' két élet most ő benne, mint a' teste is lelkével, edgyesítve, elegyítve van, kétségtívül a' végre, hogy amaz ezzel gyakoroltatván, jövendőben annál nemesebb emberi lélekhez méltóbb lehessen; és ez a' testi eltörültetvén; amaz annál valóságosabb boldogságú sorsra emelkedhessen. És hogy mindez így van, így lesz, ezt így diktállya az emberi lélek ezen jeles tehetségének értelmének, okosságának, az ítélet tételre alkalmas voltának meggondolása. Láttya hát így az Isten keze 's mutató úja után vigyázó elme, hogy ez is edgy fő jele jegye az emberi lélek halhatatlanságának, nem tsak, hanem hogy edgyszersmind azt is lehet mondani, annak erős és Isteni kéztől vettettetett fundamentuma is. Annnyival is inkább pedig, mert maga is ez az ilyen okosság gyakori elmélkedései után gyanítván, sőt egészszen el is hívén az ő testének halála után is életben leendő megmaradását, (mint példák erre némelly régi okosabb Pogányok is: mint Cýrus Persa Királly; ki még halálos ágyában is fiai előtt lelkét halhatatlannak lenni vallotta: így Socrates, Plátó, Cicéro azt tanították hogy a' lélek halhatatlan, a' halhatatlan lelkek seregébe, a' halhatatlan Istenhez megyen az állandó életre midőn teste meghal. Lásd Hunyadi Keresztyén Archivariussát; Xénophon, Plato, Cicero, nevek alatt) ahozképest készíti 's ezek is készítették lelküket a' jó gondolkodásoknak, okoskodásoknak, és a' virtusnak követése által, a' más jobb és örökké tartó életre. Nem tsak, hanem midőn egyenes okoskodásaiknál fogva a' Ház Népnek, familiáknak, Városoknak, Országoknak számokra tett rendelkezéseik, törvényeik által

azoknak a' magok test szerént való halálok után is sok ideig tartó békességet, virágzást, bődögülést okoztak szerettek; mint Lycurgus Lacedemonnak, Solon Athenásnak, Vaschington az Amerikai edgyesült Társaságoknak; ugyan akkor mások előtt is nyilván kimutatták azt; hogy ez az ő előre ellátó igazgatói böltsességek, mint a' mindeneket elrendelő, és igazgató halhatatlan Isteni léleknek szikrája, őket is a' különben romlandó testeket megfagylaló, 's minden érzékenységeitől meg fosztó halálnak telétől épségben életben a' jó Isten akarattya szerént megtartotta mególtalmazta, meg is fogja tartani óltalmazni mind örökké.

4-dik Jel; jegy bélyeg a' mellyből is eléggé ki tettzik meg láttzik, hogy az az tal diszeskedő emberi lélek halhatatlan, és hogy a' test halála után is életben megmarad az abban való azon Jelen tehettség, mellyet *lelki esméretnek 's abból folyó erköltsnek erköltsiségnek nevezünk*, melly is mind edgyütt véve nem egyéb, hanem az a' törvényt esmérő, 's azt fen tartó lelki erő tulajdonság, melly nem tsak teszen külömbiséget a' törvényes, és a' törvénytelen, az igasságos, és az igasságtalan; a' jó, és a' rossz; a' tisztességes és a' tisztességtelen; a' hasznos, és a' káros dolgok között: hanem abban is kimutattya kiváltképpen magát, hogy a' halhatatlan, és mint mindeneken, úgy az emberekben is tellyes hatalommal uralkodó Isten képét viselvén, meg mondgya, parantsolgya az egész embernek a' léleknek, és a' testnek 's azoknak minden tehettségeiknek, az értelemnek, akarataknak, a' képzelődéseknek, kívánságoknak, indulatoknak, a' tagoknak, érzékenységeknek, hogy mi tévők legyenek, hogy, és mit tselekedgyenek, és mit ne. Azomban ez, t. i. a' lelki esméret, a' neki mindenben engedelmeskedő embert

halhatatlanságra mutató, 's akarminemű nyomorúságban a' testi halálban is el nem törülthető különös 's állandó örömmel, bizodalommal, bátorsággal, gyönyörűséggel tölti bé: mint példák erre az igasságért, a' jó erköltsért szenvedett, sőt meg is öletett martyroknak nagy seregei; a' mint bizonyyságot tésznek felöllök mind a' sz. mind a' külső históriát írók. Viszont ez a' *l. esméret*, a' néki engedetlenkedőt megfeddi, fenyíti, kinozza, kárhoytattya, félelemmel, rettegéssel lepi meg, pedig még azokat is, kik világszerént mindennel bővölködnek, kik másokon Uralkodván senkitől nem félhetnek; mint példák erre nevezetesen a' gyilkos Kainok, ha szintén Néróval, Caligulával, Heródessel, Theodoricussal edgyütt Tsászári Királlyi hatalommal birnak is. Ez által a' lelki esméret 's erköltsiség által ő t. i. az emberi lélek nem tsak halhatatlan; hanem edgyzersmind, az ebben hát ő reája nézve az Isteni fő tzél, hogy ezen erköltsnél, lelki esméretnél fogva valójában örökké bódog is legyen lehessen, ez által öltözik ő annak szavát mindenben hűségesen követvén Isteni színbe, ábrázatba; mert ez által uralkodik ő mint Isten Vicéje minden testen, testiségen, a' testi érzékenységekből származott, és ő reá is az a' lélekre reá ragadott minden indulatokon, a' szereteten, a' gyűlölségen, az örömmön, a' szomorúságon, a' haragon, a' kedvességen, a' bujaságon, fűsvénységen, kevélységen, az alatsónyságon s. t. ez emeli fel őtet az ő természetéhez illő poltzra, méltóságra, bódogságra. Hogy ha pedig az erköltsiség a' lelki esméret a' mint tapasztallyák is azt magokban kivált a' jó erköltsű, 's igaz lelki esméretű emberek, oda a' hova mondám fel emeli az embert, és szerez neki mind Isten, mind maga, mind mások előtt nagy betsületet; hogy ne emelhetné az edgy-

szersmínd különösön a' részekből, annyival inkább romolható testi részekből nem álló lelket több tehetségeivel edgyezőleg Isten akarattya szerént a' halhatatlanságra, a' test halála után életben való megmaradásra is; és hogy ne lehetne edgyszersmind annak még pedig jó erkölts, egyes lelki esméret lévén a' boldog halhatatlanságnak tsalhatatlan, és edgy a' többek között szembe tűnő jele, jegye, petséttye.

Mert hiszem a' mint lehet tapasztalni, minden alacsonyabb dolog a' felette helyheztetődött rendszerint a' felsőbb részivel szokott öszve kötödni, p. o. a' Jákób lajtorjájának is a' felsőbb vége érte a' fent való eget, az alsóbb vége az alant való földet; így az Orángutáng Majom közelebről van öszve kötötve az emberrel, mint az apró férgek, bogarak. t. i. az is azzal, annál fogva a' mi abban legjelesebb, a' miben leginkább hasonlít az emberhez: így mi bennünk is a' felsőbb Nemesebb részünk a' lelkünk edgyesű, edgyesülhet az ennél jobb Világban lakozó halhatatlan lelkekkel, az is pedig ezen jeles tehetségénél, t. i. erköltsiségénél, még pedig a' jó, 's boldog örökké élő lelkekkel jó erköltsiségénél igaz lelki esméreténél fogva; ennél fogva azokkal edgyütt társalkodván kóstollya már most is nemimüképpen a' boldog halhatatlanság édes örömeinek, gyönyörüségeinek azon tsepjeit, melyekkel jövendőben e' testből kikelvén bővségesen meg fog elégtödni: a' mint hogy a' Sz. irás is ezt ekképpen tanittya lásd. Rom. 2: 7. és 6: 22. és Jel. 7: 16; 17. s. t.

És imé ezen négy, az emberi lélekben feltalálható, abban magokat mindég szembetűnőképpen kimutató jelesebb tehetségekkel a' midőn ek-

képpen eléggé békonyítottam előtted, a' mint látod ezent olvasó barátom, lelked halhatatlanságát: ugyan akkor feltett tzielomban kívántt véget értem. Mindazáltal ha akarsz ez eránt még bővebben vizsgálódni, találhattz magad is lelkedben ugyan ezen dolgot bé bizonyító több más tulajdonságokat is. Mindazon által még is ha kik talám kívánnák; azoknak kedveért; azon ezen dolgot bizonyító okok közzül, mellyek közönségesebbek mint ezek, és az Isten tökéletességeiből, 's a' sz. írásból szoktak vétetődni, emlitek avagy tsak kettőt, még pedig tsak rövideden. Annyival is inkább mivel ezeket, és az efféléket, kívált a' halotti Predikátziókban beszédekben gyakran halhattya akárki is. Edgyiket t. i. veszem hát a' Teremtőnek tökéletességétől, nevezetesen Böltsességétől, a' melly már oda fellyebb is érdeklődött, edgy fő tzielra ugyan; de más tekintetben; mint majd mindjárt.

Másikat veszem a' Sz. írásból mint a' melly a' lélek halhatatlanságát világosan taníttya.

Annakokáért:

3-dik Jele bizonyosága lehet a' lélek halhatatlanságának ez, hogy valamint a' bölts mester nem azért tsinállya az ő leg fáinabb nemesebb művét, remekjét hogy az tsak kevés ideig tartson, hanem hogy soká haszna vehető legyen, el-tartson; mint p. o. az okos jó Órás órája sok ideig még tsak legkisebbet sem hibáz, nem hogy elromlana. Az okos Kőműves midőn valamelly Kastélyt v. várat készít, sok hamar elbontandó eszközöket állit ugyan a' mellé, miut állókat, pallókat, gráditsokat, lajtorjákat; de a' palotát, a' várat mennél erősebbé tartósabbá tsinálhattya, a' mint igyekezik is benne; annál böltsőbbnek 's jobbnak tartódik: így az Isten is mint legböltsőbb, sőt végetlenül bölts Mester az emberi

Felket akarván teremteni; meg nevelni, mint az egész föld kerekiségén leg főbb és leg nemesebb művét; tehát sok múlandó romló eszközöket készített a' mellé, annak így azoknál fogva annál nagyobb Nemességre ditsősségre leendő emelése, emeltethetése végett. A' melly Nemessége ditsőssége, hogy az Isten különös böltsessége azon közben belőle annál inkább kiteshessen, tündökölhessen, áll, fündálódik tehát kivált tartósságában, halhatatlanságában.

Az Istennek semmi teremtese, a' leg alábbvaló is el nem vész, semmivé nem leszsz sok változásai között is; mind az meg marad eredeti részeire oszolván a' természet nagy kintses ládjában, a' hova, és a' honnan teszi, veszi a' bölts Megtartó Isteni kéz. Hát a' legnemesebb teremtés itten, az emberi lélek a' kiért, a' kire nézve, vagyon ez a' roppant testi Világ, még az emberi test is alkotva, el veszhet e' meg halhat e' éppen fel nem lehet azt tenni, ellenkezne az az Isteni tökéletességekkel nevezetesen a' böltsességgel, (és a' mint oda fellyebb elő adódott a' maga, t. i. emberi lélek természetes tehetségeivel tulajdonságaival) annyivált is inkább pedig, mert ő ha halandó volna, különben meg nem halhatna, hanem csak úgy, hogy semmivé lenne; mert részekre nem osztódhatik ő mint a' test a' hogy osztódik a' halálban; így hát még sokkal rettenetesebb lenne a' lélek halála mint a' teste, e' bezzeg hát örök, és egész halál, halálnak halála lenne.

Mit gondoltok gondolkodó halhatatlan lelkék! Valamelly jó, és bölts Király azért épített e' még gyenge nevedékeny fia számára valamelly Kastélyt, 's'ához kertet, és mindent a' mi kell, azért szerez e' néki oda alkalmas Nevelőket, Tanítókat, szolgákat, azért öltözteti e' fel Hercegi Tanítványhoz illő ruhában, hogy edgyszer azt azon ruhájából ki vetkeztetvén, Tanítóival,

nevelőivel edgyütt kegyetlenül megölyye, a' Kástelyt pusztaságban hadgya; sőt inkább ha levetkezteti is azon vólt ruhájából, vallyon nem azért tselekeszi e'? hogy más fényesebb 's Királyibb öltözetet adgyon reá; ha másuvá viteti lakni vallyon nem azért e' hogy már nagyobb pompával, és szélesebben terjedő hatalommal, az ő Atyai társaságában mint nem sokára helyében Királyi székiiben ülendő, megkoronázandó személly uralkodgyon; így fel lehetne e' tenni ama Nagy Királyról, ama legjobb, legböltsebb Atyáról az Istenről hogy ezt az ő képe viselőjét, ezen fiát az emberi lelket, a' kit tsudálatoson szült nevelt mint edgy titokban, velut occulto arborem aevo creavit, crescere fecit, fel lehetne e' mondom tenni felölle hogy minekutánna nem akarja hogy az többé e' földön, e' testben lakjon, tanuljon, és hogy a' testel mint külömben is avuló öltözetel fedettessen; tehát azt ugyan akkor kegyetlenül megölné? mitsoda tzél vólna ez? Mitsoda szív indulat vólna ez, nemhogy edgy jó bölt Atyához (Isten botsásd ha talállok vétetni vele) Teremtő megtartó Jó Istenhez, de edgy barbarus Pogány Atyához, vagy Úrhoz sem illene, ha hát leveszi is az Isten ezen el rongyollott, avúlt ruhát lelkünkrol t. i. e' testet, ha nem akarja is hogy az tovább az itten elébe adódott tanítóktól tanuljon, azért még is azt meg nem öli; hanem szebb, tisztább ruhát ad reá, az az tulajdonságokat, tehetségeket, jobb tanítókra bizza, bóldogabb fényesebb Hazában házban 's magához közelebb helyhezteti. — és imé rövideden ezt így dictállya minékünk a' jó Istennek böltessége, és annak helyesen való meggondolása.

6-or Világosan tanittyá a' Sz. irás az emberi lélek halhatatlanságát sok helyeken, mint Mát. X. 28. a' lelket edgy ember sem ölheti meg. Az

Isten pedig Sid. XII: 9. és 4 Mos. 16: 2. és 27: 16. szerint ember lelkének Attya, Istene lévén azt meg nem öli, mert hogy hogy lehetne a' meg, hogy Attya Istene még pedig legjobb Attya Istene lévén a' léleknek azt megölné: megdorgállya ugyan a' lelkeket, de azért hogy így jobban részessei lehessenek az ő természetének, szentségének, boldogságának; de soha is meg nem öli: mert hiszem így nem lenne Istenek, Attyok, életőjök; hanem legnagyobb ellenségek, rontójak, a' melly pedig különben is rettenetes képtelenség.

Igy tanitódik a' lélek halhatatlansága *Mat. 22: 31, 32. Lukás 20: 37. 38.* A' lélek lételét, 's ennél fogva halhatatlanságát is tagadó Sadduceusok ellen kiknek monda a' Jésus: Nem olvastatok e' hogy így szóllott az Isten, t. i. 2 Mos. 3: 6. Mósesnek a' csipke bokorban. Én vagyok Ábrahámnak, Isáknak, Jákóbnak Istene; ebből megtanulhattatok volna hogy van lélek az emberben, és hogy az a' testnek halála után is él: mert valaminth nem csak életekben mondotta magát az Isten Ábrahám', Isák', Jákób' Istenének; hanem halálok után is edgynehány száz esztendőkkal, az égő csipke bokorban; úgy nem csak testekben való életek folyása közben, hanem testek halála után is, akkor is, midőn ezen igéket mondotta Mósesnek, Istenek lévén, nem szűnt meg közleni azokkal Isteni ajándékait, javait; mellyek között minden kétség kívül természet szerint első, és fő az élet 's osztán az ahoz adódott boldogság. Solt. 33: 12. és Ján. 14: 19. szerint, és ez ellen a' tökéletes, és Sz. íráson fundáltatott okoskodás ellen még a' ravasz Sadduceusok is semmi kifogást ellenvetést nem találhattak.

Ugyan ez az igasság tettzik ki *Lukás 23: 43.* A' midőn így szóllott az Úr Jésus a' mellette †

án függő jobbik tolvajnak: ma velem léssz a paraditsomban. Ez azt tette, nem is tehetett egyebet mintha t. i. mondotta volna a' Jésus, ám-
bár testedre nézve meghalsz 's az halya is marad a' földben eltemetvén, a' feltámadás idejéig; de lelkedre nézve mihelyt t. i. az kiméggyen testedből, eljut az én utánnam, az én lelkemmel edgyütt léssz a' paraditsomban ott meg nem halsz többé, mert ha a' földi paraditsomba se léphetett bé az halál, úgy hogy mihelyt halál alá-
valókká lettek, az első emberek t. i. csak testekre nézve; mindjárt ki kellett abból menniök; men-
nyivel inkább a' Mennyei paraditsomban nintsen semmi féle halál; sőt csak semmi kedvetlen vál-
tozás is nintsen; hanem örök élet, bódogság Jel. 21. 4. Ugyan ezen fő igasság t. i. a' lélek hal-
hatatlanságát tanítódik még a' többek között. Pred. 12. 8. Ján. XI. 25, 26. Fil. 1. 23. 2 Kor. V. 1, 2 Pétr. 1. 14. Jel. XIV. 13. Jel. IX. 6. 's t. a' gazdagról és Lázárról való példabeszédben is Luk. XVI. 's t.

Nagyon megjegyzésre méltó pedig edgy-
szersmind hogy a' melly sz. írók ezt így ekképpen
szóval tapítták bizonyítták; ugyan azok vala-
mint Istentől lett küldetéseket, 's más több
általok előadódott igasságokat; úgy ezt is azok
között t. i. a' lélek halhatatlanságát sok tsuda té-
telekkel is edgyzersmind bé bizonyították, a'
mint lehet azokat olvasni széllyel a' Sz. írásban.

Nem csak pedig, hanem hogy valaki ezen
tsudákat nem igaz tsudáknak, v. költemények-
nek lenni annyival is inkább ne tarthassa, az Is-
teni gondviselés azok közül némellyeket a' töb-
binek is neminemű ellene mondhatatlan példái
jelei jegyei tanúi monumentumi gyanánt mind e'
mái napig megtartott; úgy hogy azokat még ma
is lehet ki nyílt szemekkel látni, pusztá kezekkel
tapogatni. Mint p. o. ilyen a' Kálváriai hegyen

annak kőszikláján a' Kristus halálakor való földindulás által történt hasadás, melly hogy akkor úgy, mint tsuda történt, és nem rendes, nem természetes földindulás által; onnan megtettzik, mert nem olyan mint a' rendes földindulásokban szokott lenni, t. i. nem a' kőszikla erei mentiben való, hanem az ereket keresztül kasul szaggatva tsavargóson megyen le, a' mélységbe; ilyen hasadás hogy essen a' rendes földinduláskor a' kősziklán, soha, és soha a' világon nem tapasztaltathatódott.

Másik ilyen példa az a' kőszikla is a' mellyet a' mint íródik 2 Mos. 17. Móses az Isten parantsolattjára veszszejével megütött, és így mindgyárt a' szomjú nép számára jött, ki belőlle víz bővségesen; ez ma is világosan megtettzik ezen kősziklán hogy felette kemény kő lévén azok a' jukak, azok a' kivájások, a' mellyek láttatnak rajta fejről léfelé tartva tsatorna formán tellyességgel meg nem eshettek, emberi mesterség által 's edgyszersmind pedig megtettzik hogy azokon, 's azokból valaha víz folyt le, és ki.

Illyen a' több; Sz. írásban való tsudákat szembetűnképpen bizonyító jel még a' Kristus azon jövendölése ellen melly t. i. e' vala, Hogy a' Jerusálemi templom úgy elrontatik hogy edgy kő is abban a' másikon meg nem fog maradni *Mát. XXIV: 2.* az ezen jövendölés meg hazudtolására való igyekezetből tett intézete mondom Julianus Apostata Pogány Tsászárnak a' IV-dik Században, ki azt a' Sidókkal megakarta építtetni, v. is inkább az ezen igyekezetét Julianus Tsászárnak egészszen semmivé a' jövendölést tökéletesen bétöltő tellyesítő tsuda: a' melly t. i. e' vala, hogy a' földindulás, és a' mind a' földből-kijövő, mind az égből le-szálló tűz, mind az építők közzül sokakat 's azoknak vasszerszámaikat is megemész-

tett; mind a' hajdani templomnak a' még földben maradt fundamentum köveit is edgyátallyában mind ki hánya széllyel törte, szaggatta szórta; és immár a' mint ma is szemmel lehet látni, az ezen fő okból ezen templomnak mind e' mái napiglan építetlen lett maradása. Mindezek hát mondom most is mint megannyi élő tanúk jót állanak előttünk a' felől hogy a' több, Sz. írásban le íródott tsudák is igazán valóságosan úgy voltak, úgy megestek a' mint le vagynak irva. Igazak hát mind azok a' tanítások dolgok is a' melyeknek bém bizonyításokra lettenek, és így azok között igaz a' léleknek halhatatlansága is.

Lásd rendel a' Keresztyén Archiváriusban Cornel. Tacitus lev. 170. Phlegon lev. 282. Ammianus Marellinus lev. 366 és Julianus Imperator lev. 403 neveik alatt.

B e r e k e s z t é s .

Mindezek szerint immár előre elgondolhatom, hogy melly igen szép, kívánatos, és örvendetes óra, szempillantás fog lenni az én lelkemre nézve az; a' midőn e' testből, ebből a' nyavalyás, a' sírba a' koporsóba menendő testből ki költözik 's attól el válik; mert ekkor már tulajdonképpen is láttya, és érzi; hogy a' midőn teste a' porba a' mellyből vétetett vissza tért; ugyan akkor ő minden nyomorúság, halandóság, romlandóság, és az affelől való kétségesegek, aggodás alól egészszen, és örökre felszabadított, és az őtet különösen formáló megtartó élet

Attyá-

Attyának az Istennek színéhez közelebb jutott. Valójában az a kellemetesség, kedvesség, vidámság, a' mellyet a' leg szebb, leg egészségesebb korban azzal edgyütt laktában e' földön érzett vala; vagy az a' mézes szeretet mellyet az édes Anya sokáig tőlle elmaradott, de ismét ölébe kerülő 's magát kedveltető edgyetlen edgy neveletlen gyermekének ortaljáról mohon szokott szopni; vagy a' legjobb izléssel készült gazdag virágos kertekben való tiszta gyönyörködései a' bődögabb sorsú Ifjaknak, vagy Leányoknak tsak tsekély, és kitsiny rajzolmányi árnyékai lehetnek annak a' bődogságnak, kedves örvendezésnek; melly ekkor, t. i. testemtől leendő megválásának idején, és azután örökre az én lelkemet egészszen elboritándgya: mert ekkor azok helyet a' gyönyörűségek helyett mellyeket e' testben laktában kóstolt vala, más legjobb, legtisztább szépségeket, és szent szerelmes lelkeknek 's Angyaloknak nagy táborát veszen észre maga körül megjelenni; a' mellyek, és a' kik mostani nyelvünkön ki nem beszélhető vigasztalásokkal, kellemetességekkel, örömökkal ötet bé fogják tölteni; melly igen gazdag kies kertekbe, tölünk most képzelhetetlen ékes helyekre paraditsomokba viszik. Mennél nyomorúságosabb, 's keservesebb vala állapottya ezen léleknek a' testben; mennél terhesebb kínok között esett meg attól való megválása; annál nagyobb, leirhatatlanabb lesz az azon való öröme hogy mind annak már egészszen vége van; és hogy már bizonyos felőlle hogy olly, és amaz ő valóságos hazájába jutott; a' hol többé a' halál nintsen, sem a' keserűséggel való sírás, sem kiáltás sem semmi fájdalom, a' hol élni fog szakadatlanúl, boldog örök életet.

Óh melly igen méltó, és illő tenéked hát én lelkem különösen készülnöd ezen e' testből leendő elköltözésednek idejére órájára, és az azt követő örökké való jobb életnek elvételére, bírására.

Erre fordítsd hát még e' testben el töltendő minden esztendeidet, napjaidat, óráidat; bár akár-mennyire; haszintén 70. v. 80 v. több esztendőkre terjedendők lennének is azok, még is azokat keveseknek tartsd az erre való készületre.

Imé ha valamelly pusztában mezőben edgy-néhány holnapig, edgy nyáron v. edgy két esztendőben lakni majoroskodni kívánsz barátom: mindjárt azon vagy, abban foglalatoskodol hogy azt megvisgállyad, hogy ott valamelly kis hajlékot, kúnyhot, és edgyet mást, a' mi legszükségesebb szerezz, és készíts; hát mennyivel inkább óh melly igen illő, hogy a' midőn e' testben e' Világon tsak bujdosó, és vándorló lévén, a' más felsőbb boldogabb Világon állandó, és örökös lakos kívánsz lenni, és a' mint a' fellyebb valókbán örvendezve érthetted a' te Teremtőd, jó és bölts rendelése szerint kellett is lenned; óh melly igen illő mondom hogy az okos elmélkedés, a' hit, a' virtus, az Isteni igaz tisztelet, félelem, jóság, igasság, szentség, kegyesség, mértékletesség, tisztaság által oda gyakran felemelkedvén szemlélgessed ottan a' helyeket; készitgessed ott lakó házaidat, v. akár a' melly mind edgyet teszen - az ottan immár készen álló dítsősséges, és fényes palotákban, kies kertekben való örök lakozásra, gyönyörködésre magadat jobban jobban pallérozván, tisztogatván a' mennyiben rajtad áll előre alkalmasabbá, méltóbbá tegyed. Hogy így midőn ez halálnak, inségnek, szükségnek pusztájából az Evangyéliombeli tékozló fiúként sok törődéseid, fájdalmaid között

azon örökös eredeti Hazádba vissza mené-
deszsz, és meg fogsz állani, az örökké élő, 's tége-
det is örök életre teremtett jó Istened 's Atyád Men-
nyei tornáttza előtt; annál bizodalmasabban, és an-
nál örvendezőbb fiúiszióval fogadhasd el tőlle reád
szórándó édes Atyai tsókjait, és ilyen forma té-
ged örökké való örömmel bétöltő szavait: —
Bizzál Fiam, bizzál Leányom meg botsáttat-
tak minden hüneid, elvesztél vala de megtalál-
tattál, kinos sebeidben fetrengettél de tökéllate-
sen meggyógyittattál, tsak nem egészszen meg-
hóltál vala lakozván a' bűnös, és halálos testben,
de már élsz ezután mind örökké valóságos ből-
dog életet. Jer - bé hát e' végre az én véghetetlen
ditsősséges nagy palotáimba, Országaimba, Vi-
lágaimba, ély azoknak mondhatatlan leirhatatlan
javaival, örömeivel gyönyörűségeivel mind ö-
rökké.

Te pedig osztán akkor is, és mind örökké
is adván magadat én lelkem társúl az Istent ot-
tan szüntelen ditsérő számtalan Angyali boldog
seregekhez énekelni fogod sz. neve ditséretére ve-
lek edgyütt azon éneket mind örökké; a' mellyet
régén hallott és le is irt Sz. János Jel. 4: 8. és 15: 3:
Hogy azok énekelnek ekképpen — Sz. Sz. Sz. az
Úr a' mindenható Isten, ki vala, ki vagyon, és ki
eljövendő. Nagyok és tsudálatosok a' te dolgaid
Mindenható Úr Isten, igazak és tökéletesek a'
te útaid óh Szenteknek Királya mind örökké
Amen.

